

Geschichte der Juden in Amschelberg und Seltshan.

Bearbeitet von
Jaroslav Rokycana, Prag.

Kosová Hora je z nejstarších žid. obcí v Čechách. Německý název „Amschelberg“ nevyskytuje se v hebrejské literatuře¹⁾ a objevuje se teprve v době pojosefské, po níž byla česká místní jména poněmčována. Ze už v 15. stol. byla větší osada žid. v ochraně pánů z Říčana, vysvítá ze seznamu míst král. Českého, v nichž Židé r. 1570 směli bydliti²⁾. V onom seznamu jsou udána místa a počet poplatných Židů, a to za účelem vybírání rozvržené daně za Židy po venkově roztroušené, a tu se vyskytuje i „Kossova Hora... 2 osoby“.

Zakladatelé tohoto městyse byli pánové z Landštejna, kteří se odtud psali „z Kosové Hory“; rod ten zde byl v XIII. a XIV. stol. a již tehdy zde po způsobu všech tehdejších panství byly po různu usazovány jednotlivé — patrně zámožnější — rodiny židovské. V 16. stol. byl zde rod pánů z Říčana vystředán a to r. 1620, po ústát vzpoury proti králi pozbyl Vilém z Ř. statek Kosovou Horu a Vojkov, jež se dostaly na Albrechta z Valdštejna; ten je po roce postoupil Sezimovi z Vrtby na Janovicích, Votcích a Červném Hrádku. Po těch přišlo panství na rodinu Fellnera z Feldecku, pak na Khuna z Lichtenberka, r. 1681 na Václ. Štěpána Halánka z Hochberka, jeho vdova Marie Kristina r. 1713, jejíž dcera Anna Marie provdána za rytíře Václ. Vojtěcha Karvínského z Karvině³⁾. Ze již dříve před panstvím tohoto rodu zde byli usazeni Židé, tomu nasvědčuje listina ze dne 29. června 1741, již povolují manželé Karvínské postavení synagogy „na jiném místě, než jako dosud před požárem stála“ a kteroužto synagogu užívali — jak v listině výslovně jest psáno „von uhralten Ihre Vorfahren...“

Listina ta zní:

Contract.

(Originál je v „Židovském muzeu“ v Praze.)

Ich Wentzel Alberth Karwinsky von Karwyn und Maria Anna Karwinsky von Karwyn geborene Halanskyn von Hochberg, Herr auf Amschelberg, Wysoka oder Pojezetz und Lowschitz Urkunden und Bekennen Hie mit vor Jeder männlich und absonders da wo es von nöthen, demnach die allhiessige Amschelberger Juden-Gemeinde vor Zeiten Ihre Eigenthümliche Schurll gehabt, Solche aber durch ein verhofft entstandene Feuers-Brunst in aschen gelegt worden. Sintemahlen aber ob Beredetn Juden-Gemeinde von der Obrigkeit Wiederumb erbaut worden auf einen anderen Orth der gleichen Schurll einzurichten, Welche auch Ihr Eigenes unkosten Von Brandt auf Neu Erbauet haben.

Dějiny Židů v Kosové Hoře a v Sedlčanech.

Zpracoval
Jaroslav Rokycana, Praha.

Diess thun wier in alle künftige Zeithen hiemit aufs Eysserste Bekräftigen, wie dass solche Schurll kommen andere Als der oft erwenten Juden-Gemeinde Eygentlich gehörig auch fernern hier wir unsere Erben und Erbsnehmern oder in Habern diesses Guts Amschelberg befügt seyn werden, Es seyn was er Jeder Nahmen haben möge, undt kann etwas von Ihrer obhemester Schurll das mindeste zu suchen oder zu präzendirern, sondern der Juden alleinig gehöriges Schurll, wie es von uhralten Ihre Vorfahren ohne Einige one genossen haben, dieselbe in alle Kynftige Zeythen ohne Entgelt Rychtig geniessen mögen undt Sollen. Wie nicht Minder auch Massen dem Jakob Benesch zu seynem Haus ein Stück Gärtenchen neben dieser Schurll Situirlichen Verkauf undt Erlich überlassen werden; die Juden-Gemeinde aber Fleckel von diesem Verkauften Gartl zur Erbauung cine Cammer oder Gewölbe zu der Depositierung ihrer Schulsachen Benötighen. Als Ihnen wir gleicher Gestaltten Verficieren Wie dass erwähnten Jakob Benesch dieses Stückl Gärtl mit Consentierung unsere, dass dieser Zeith (Juden-Gemeinde von der Obrigkeit Wiederumb erbaut worden auf einen andern)¹⁾ Obrigkeit Cath und Frey Willig zur Erwähnten Schurll cedieret undt abgetreten.

Zu Wissens Besserer Festhaltung in gegenwärtiges Instrument mit Unserer Eigenhändigen Unterschrift und Petchschafts-Fertigung coroborirt worden.

So geschehen: Amschelberg, den 29. Juny Anno D. 1741.

Wentzel Alberth Karwinsky von Karwyn.
Maria Anna Karwinsky von Karwyn
von Hochberg.

LS. In gel. Fol. 40.

Vrchnost vyjednávala tedy jménem ž. o. s Jakubem Beneschem; byla to patrně nejbohatší osoba mezi kosohorskými Židy a zajisté i nejváženější, když tak důležitá listina, jako je nesporně kontrakt o stavbě nové synagogy, s vrchností byla sjednávána. Nebude zajisté bez zájmu, že přímý potomek této z nejstarších rodin Beneschů žije dosud v K. H. Je to „sklenář bez zaměstnání“, — v každém ohledu sešlý člověk, tento poslední z kosohorských Beneschů, s nímž dnešní tamní Židé nechť se znáti —

Za panství svrchuřečeného rodu Karvínských z Karvině potvrdila r. 1744 cis. Marie Terezie K. H. práva městského jakož i obdávání trhů městských. Z této doby pocházejí také nejstarší „Pamětní knihy statku kosohorského“, jedna je započatá r. 1738 a obnovena r. 1863 —, obsahuje krásné malby, pohledy, detaily města, plány čtvrtí a skupin domů —, mezi

nimi je též „Židovské náměstí“, na němž stály některé domy žid. a synagoga před požárem. Druhá nejstarší městská kniha²⁾ je „knihna fasovni měření Jozefinského z r. 1780 obce K. H.“ — (německý název knihy je: „Fassionsbuch der Gemeinde Amschelberg mit den zugetheilten Herrschaftlichen Hof Amschelberg.“ V této knize jsou veškeré žid. domy v položkách 60 až 79 obsaženy a je jich celkem 21 čísel. Žid. domy byly římskými číslicemi označeny od III. do XXI. I. a II. v knize ku podivu nejsou a byly patrně to domy lehlé požárem a v té době ještě nebyly znovu zřízeny.

Zde jsou v běžné řadě knihy i s jich tehdejšími majiteli:

60. Židovský dům, Abraham Marek, č. III, 61. žid. dům, Mittl Lippmann, č. IV, 63. žid. dům, Joachima, č. V, 64. žid. dům, Löbl Josef, č. VI, 65. žid. dům, Samuel Fürth, č. XX, 66. žid. dům, Ludmila Mendl, č. VII, 67. žid. dům, Israel Hoenig, č. VIII, 68. žid. dům, Libella Abraham, č. IX, 69. žid. dům, Židovská škola, č. XIX, 70. žid. dům, Ascher Katz, č. XVIII, 71. žid. dům, Joachim Sitter, č. XVII, 72. žid. dům, Joseph Schletzl, č. X, 73. žid. dům, Herschl Klepetsch, č. XI, 74. žid. dům, Händl Czerálek, č. XII, 75. žid. dům, Joseph Srúle, č. XV, 76. žid. dům, Joachim Fürth, č. XIV, 77. žid. dům, Židovský špitál, č. XIII, 78. žid. dům, Loeb Fürth, č. XVI, 79. žid. dům, Aron Fürth, č. XXI.

Z tohoto soupisu je zřejmo, že v oné době byla ještě „žid. škola a synagoga“ pod společnou střechou, pak že měla obec i svoji nemocnici, zato však postrádám žid. lázeň, která v obci té nejisto byla a nacházela se patrně též v č. XIII, v nemocnici. Největší počet domů žid. měla v obci rodina Fürthová, která i později měla v obci rozhodující a vlivný hlas. Z této rodiny byli i náměci panských statků a t. zv. „domáctví Židů“, jak jich měl ve starých dobách každý šlechtic.

R. 1770 koupil K. H. svob. pán z Astfeldu, s něž pak přešla na Josefa knížete z Lobkovic, jenž ji prohrál v hazardní hře proti Robertu ze Spieglu. Po něm záhy přezdíval smlouvou na Frant. svob. pána Mladotu ze Solopisk. Znak tohoto rodu je do dnešního dne nad K. H. modrý štít, v něm stříbrná městská hrabda s věží, v otevřené bráně kos se zlatýma nohama. Jindy kvetoucí městečko kolem XVII. stol. kleslo na ves a teprve koncem XIX. stol. poněkud se povzneslo³⁾.

Obyvatelstvo křesť. pojila s Židy hluboká nábožnost! Správně o ní píše ředitel školy Čeněk Habart v díle „Sedlčansko, Sedlecko a Voticecko“⁴⁾: „Víte, čím se těšili naši předkové ve všech zlých dobách a strastech? Víte, co je posilovalo v utrpení a pronásledování? Co si daleko více cenili nad zlato a všechno jmění? Bible to byla —“ Jak často, přecasto i Židům kosohorským a na Sedlčansku nezůstala jiná útěcha, než jediná jejich — bible.

Dne 19. srpna 1619 prohlásil smím český Ferdinand za zblavená trůnu a o týden později zvolen byl kurfiřt falcký. Archivář Fr. Trepplý⁵⁾ popisuje řádění soldatesky v kraji sedlčanském, která neušetřila zdraví i malou zdejší obec židovskou, soudě tak z písničky, kterou páni soldáti zpívali po česku i po německu

„Vem, kde vem,
víra sem,
víra tam,
poberme všechno,
věč sobě, jak chceš — —“

Soudnictví bylo jak „patrimoniální“, tak i magi-
strátní; nad hrdelním soudem stála přes 300 let t. zv.

„česká appelle“ v Praze, která byla druhou stolicí soudní. Tyto úřady a soudy pomínil v r. 1848 říš. zák. a povstaly úřady nové: místo pražského gubernia české mistodržitelství, místo české appelle vrchní zemský soud v Praze. V těch dobách byla v každé obci i — vlastní šibenice. V Práci stála poblíž žid. hřbitova.

R. 1868 povstalo z okresu sedlčanského, sedlečského a votického „hejtmanství“ sedlčanské se sídlem v Sedlčanech. Okres sedlčanský utvořila bývalá dominia čili panství a velkostaty: Vysoký Chlumec, Petrovice, Zahradka se Zadním Chlumem, Třebnice, Nažovice, Radíč, Kňovice, Suchdol, Osečany, Štětkovice, Dobrohost, Kosová Hora s Červným Hrádkem, Bolechovice; k těm přidružilo se i několik svobodných obcí z první a druhé čtvrti kraje berounského, t. j. vesnice, které nekonalý robot. K těm „svobodným osadám“ náležel i Vojkov, blízko K. H., kde rovněž byla žid. čtána osada.

R. 1873 dodán byl z vězení jistebnického k nařízení Tobiáše Formánka, hejtmána panství chlumčického, podezřelý škůdce Pavel Zatecký právu sedlčanskému k výslechu, aby pověděl, čeho zlého v Jistebnici se dopustil. Otázka: „Poslouchej, ty, Pavle Zatecký, proto si ty nyní do toho trestání zdejšího šatlavního z města Jistebnice podohán, aby ty si hleděl jinouž pravdu povědět, co si zlého kde a u koho v Jistebnici se dopouštíš. Předkem jaks mnoho Židu Markovi u Jana Mikánka obyvajícímu pokrad, zejména povíš.“

— Odpovídá: „Předně, páni zmili, vzal jsem tonu Židu Markovi župan mužský, nevím, zdali lískou anebo vlkem podšítý, barvy stříbrné, náprsník od sedla a pak truhlíku malou s víkem a mandlík starý, stran-
haly. To sem všecko do sena v domě Bejsovčověm schoval a to všecko ten Žid Marek zase dostal.“

A ještě mnoho jiných nešlechotnosti dopustil se tento muž a marně prosil svou a vrchnost, že „jžž do mé smrti nikdy více nechci se takových skutkov dopustiti, nýbrž života svého polepšiti a z těch ode mně spáchaných činův zlých pokůjiti činiti.“ — Byl však pece k trestu smrti provazem na šibenici ovisken „actum při právě v městě S., za ourádu purkmistrovského toho času Jana Procházky, dne 10. Januá 1673“. Byl-li onen Pavel Zatecký za své krádeže popraven či jinak potrestán, nevím. Nejspíše dostal milost, nýbrž o jeho popravě není v městských pamětech zmínky. „Ostatně“ (připomíná správně Čeněk Habart v prve řečeném díle) „kradli a loupill v těch smutných dobách i páni, třeba jiným způsobem než onen Pavel Zatecký.“

R. 1866 řádila po odchodu Prusáků z okresu sedlčanského zde cholera v kraji. V S. zemř. 130 osob, v Radíči 27, skoro v každém čísle někdo umřel, ve vsi Tomčích v č. 13 a 34 všichni lidé vymřeli, v č. 42 pouze otec s nemluvnětem zůstali. Obávaje se, aby nezemřel bez posledního pořízení, dělal poslední vůli tak: na jedné straně potoka stál on, na druhé jeho bratři a svědci a tím říkal, jak si co přeje, kdyby umřel. Když přišli obyvatelé z Tomic do kostela, všichni se jim vyžehali a od nich ustupovali, aby se od nich nenakazili. Tak skoro v každé pamětní knize je zaznamenáno, jak kde cholera řádila. Také zdejší ž. o. má na truhlívu tu dobu památku — na hřbitově je neobyčejně množství pamětních desek s leto-
počtem r. 1866.

Nejstarší veřejné sdružení Židů okr. sedlčanského je nesporně „Ch. k. Kosová Hora“. Kdy byl pražský hřbitov žid. „na Babí hůře“ založen, o tom nezachovalo se žádných dokumentů a jen zvětralá, hluboko do zemi zapadající, často již jen svými vřolky

vyčínající „mecevo“ mohly by mluvit a volají po povolání odborníků, který by z tohoto místa věd o žid. rodopisech prokázal služby výsoce cenné. Z nejstarších zde uložených rb. a učenců připomínám tyto:

R. Samuel ha kohen Kosove Hory, jež r. 1780 připomíná R. Eecheiel Landau v díle „Noda bijehuda“, II. c. 50 a c. 78°). R. Josef, rb. z K. H.; r. 1815 dle rb. Samuela Landaua „Schiwath Zion“ 15°), rb. Beer Hirsch, r. 1817, dle rb. Eleazara Flekelese „Tešuba meahaba“, 393°). Šames kosohorské (ž. o.) p. Langbarth prováděl mne hřbitovem a upozornil mne zvláště na některé hroby nejvýznamnějších osob, zde v posledních letech uložených:

Zikmund Klepetář, narozen r. 1857, zemřel 25. června 1929, byl z nejzaslouzejších osob o tuto obec. Kr. rb. Löwy ujal se jej, sirotka, před mnoha lety a vychoval ho ve svých intencích, vznešených a nábožných. Nedaleko leží jeho otec Jakob Klepetář, zemř. ve věku 72 let. Pak z téže rodiny Herman Klepetář, nar. 21. června 1802, zemř. 24. ledna 1866. O ž. o. výsoce zaslužená je i rodina:

Salamoun Adler, nar. 25. července 1817, zemř. 14. dubna 1897,

Jakub Adler, narozen 15. června 1825, zemřel 8. ledna 1910.

Joachim Adler, poštmistr, nar. 28. července 1844, zemř. 25. října 1919.

Josef Adler, narozen 1. listopadu 1803, zemřel 23. července 1869.

R. David Löwy, obv. rb. kraje berounského, nar. 3. března 1805, zemř. 13. září 1866.

Abraham Pick, „Localarzt“, nar. r. 1779, zemř. 30. srpna 1868 — místní lékař v době cholery epidemie.

Hynek Pick, nar. 12. září 1834, zemř. 17. října 1905.

Ig. Oppenheimer, narozen r. 1830, zemřel 28. května 1884.

Samuel Fürth, narozen 13. dubna 1912, zemřel 1. srpna 1885.

Leopold Fürth, narozen 14. května 1797, zemřel 30. prosince 1864.

Leopold Polák, poslanec na sněmu českém a říšské radě, velkostatkář, Štětkovice, nar. 25. ledna 1839, zemř. 27. května 1900.

Adolf Rindler, továrník, Sedčany.

Františka Rindlerová, téhož choť, ve staří 65 let,

Morie Elischák, nájemce velkostatku, Chlumec, nar. 4. listopadu 1867, zemř. 17. srpna 1916.

Hynek Chobocký, narozen 9. října 1846, zemřel 3. dubna 1929.

Marek Kaufmann, nar. 1845, zemř. 26. listopadu 1926.

Josef Kaufmann, nar. r. 1813, zemř. 1886.

Jakub Kaufmann, nar. r. 1846, zemř. 1913.

Benj. Kaufmann, nar. r. 1819, zemř. 1885.

Leopold Herman, Sedčany, zemř. 21. dubna 1929, nar. r. 1855.

Markus Lebenhart z Kamenice, zemř. 25. srpna 1865.

Joachim Katz, rb., nar. 1851, zemř. 25. května 1914.

Terezie Katzová, zemř. r. 1835.

Loti Oppenheimerová, předsedkyně žid. ženského spolku, zemř. r. 1923.

Některá data o hřbitově žid. a kosohorské Ch. K. vědčím jejím nynějšímu star. továrníkovi Otto Kaufmannovi:

R. 1900 byl jejím předs. Joachim Adler; r. 1907 zvolen byl tento výbor:

Ig. Chobocký, Leopold Herman, Sig. Klepetář, Jakub Kaufmann, S. Feigl a Ludvik Adler.

Dne 3. února 1907 byl zakoupen nový díl k hřbitovu a přikročeno k jeho úpravě.

V r. 1910 sestával výbor takto: S. Klepetář, S. Feigl, Jakub Kaufmann, Adolf Poláček, Jos. Lowositzky, Simon Steiner, Max Heller, Josef Heller, Bohumil Rindler, Sedčany.

Josef Heller

Vilém Lebenhart

Max Heller

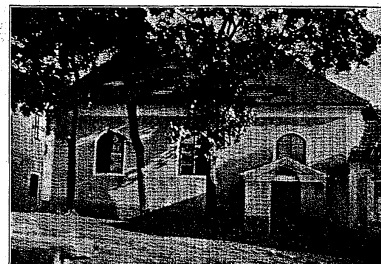
Viktor Heller

Hřbitov byl v r. 1925 ve velmi sešlém stavu, takže i zeď byla povelena. Proto utvořila se v Praze zvláštní komise, sestávající z někdejších rodáků a potomků těchto z K. H. a S. Za předsednictví velkoobchodníka Vil. Lebenharta, JUDra Alfreda Steina, starosty Jubil. synagogy v Praze (syna někdejšího zasloužilého žid. učitele Steina), obch. rady a továrníka Bohumila Rindlera, dále za pomoci dra Adolfa Oppenheima, advokáta v Praze, byla provedena subskripce, která vynesla částku Kč 17.000 — a je celá dosud v depositu u tov. Otty Kaufmanna, u něhož mezitím vzrostla na Kč 24.000 —. Opravu hřbitova si provedla obec z vlastních prostředků a sebráný kapitál je jen zárukou pro budoucnost, když tato obec půjde cestou bezmála všech ostatních venkovských obcí a nebude moci pak pro nepatrný počet svých členů se starati o zachování starého hřbitova kosohorského.

Laskavostí starosty žid. náb. o. byl mi zapůjčen protokol všech schůzí od 16. dubna r. 1871 počínaje do dnešního dne. Jednací řeč byla, jako tehdy všeobecně, německá. Každá schůze byla řádně obslána a obsílky ty byly v protokolu vlastnoručně všemi členy podpisovány, rovněž i přesené listiny jsou v knize obsázeny, takže snadno můžeme dnes zjistiti, kdo po všechna léta ve výboru obce zasedal a jakou účast na práci pro blaho té obce bral.

Josef Manz

Synagoga v Kosově Hofe

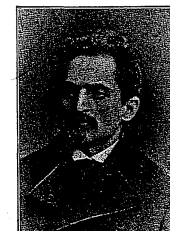
Obv. rb. David Löwy

Leopold Fürth

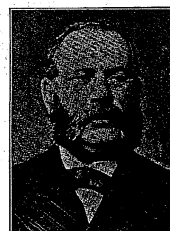
Synagoga v Sedčanech

Rb. Dr. Markus Löwy

Joachim Hübscher

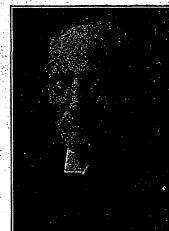
Dr. Moritz Schön

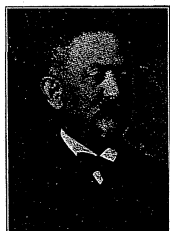
Salomon Bass

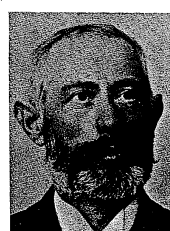
Zikmund Stein

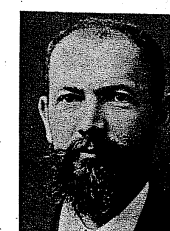
Sigmund Klepetář

Josef Oppenheimer

Josef Lowositz

Dr. Alfred Stein

